

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

**Plán implementace vzdělávacího programu „Začít spolu“
do činnosti MŠ Čeperka**

Bakalářská práce

Autor: Jaroslava Jičínská

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. Věra Krejčová, PhD.

Oponent práce: PhDr. Yveta Pohnětalová, PhD.

Zadání bakalářské práce

Autor: Ing. Jaroslava Jičínská

Studium: P15K0220

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Název bakalářské práce: **Plán implementace vzdělávacího programu "Začít spolu" do činnosti MŠ Čeperka**

Název bakalářské práce AJ: The plan of implementation of the educational programme "Step by step" to the Čeperka's kindergarten programme

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce v teoretické části je detailně popsat postup změn, které povedou k zavedení programu "Začít spolu" v mateřské škole Čeperka. Popsat klady a přínos programu pro děti i pedagogy a porovnat jeho možnosti s ostatními alternativními směry. V praktické části navrhnout a popsat konkrétní podoby tříd a zahrady mateřské školy, zmínit i ekonomickou stránku věci a provést evaluaci (pomocí rozhovoru či SWOT analýzy). The aim of theoretical part of this thesis is a description of a sequence of changes, leading to implementation of "Step by step" programme in Čeperka Kindergarten. To describe advantages and benefits for children as well as for teachers and to compare the "Step by step" facilities with other alternative programmes. In the practical part to propose and describe the specific layout and arrangements of the classrooms and the garden of the kindergarten, to mention the economical aspect and to execute an evaluation (based on an interview or a SWOT analysis).

GARDOŠOVÁ, Juliana a Lenka DUJKOVÁ. Vzdělávací program Začít spolu: metodický průvodce pro předškolní vzdělávání. Praha: Portál, 2003, 159 s. Step by step. ISBN 80-7178-815-5. KREJČOVÁ, Věra, Jana KARGEROVÁ a Zora SYSLOVÁ. Individualizace v mateřské škole. Praha: Portál, 2015, 182 stran. ISBN 978-80-262-0812-9. KREJČOVÁ, V. Učím s radostí. Praha: Agentura Strom, 2003. KARGEROVÁ, J., KREJČOVÁ, V. Vzdělávací program Začít spolu Metodický průvodce pro 1. stupeň základní školy. Portál, Praha: 2003. Kolektiv autorů Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA. Praha: Step by Step, 2011.

Garantující pracoviště: Ústav primární a preprimární edukace,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Věra Krejčová, Ph.D.

Oponent: PhDr. Yveta Pohnětalová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 26.5.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci, pod vedením vedoucí bakalářské práce, vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 20. června 2018

.....

Jaroslava Jičínská

Poděkování

Děkuji tímto vedoucí své bakalářské práce Mgr. Věře Krejčové, PhD. za podnětné rady a připomínky k vypracování práce a za podporu při jejím dokončování. Velké díky patří manželovi Ing. Dušanu Jičínskému, mamince Věře Fišarové a manželově mamince Blance Jičínské, bez nichž by práce nemohla vzniknout. Za cenné rady děkuji Mgr. Ivaně Rudišové, Mgr. Tereze Koliášové, PhD a Mgr. Janě Žemličkové. Děkuji Mateřské škole Čeperka za „propůjčení“ prostor k vytvoření plánek pro praktickou část a všem mateřským školám, které navzdory svému pracovnímu vytížení, mi věnovaly svůj čas.

Anotace

JIČÍNSKÁ, Jaroslava. *Plán implementace vzdělávacího programu „Začít spolu“ do činnosti MŠ Čeperka*. Bakalářská práce. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018, 42 s.

Bakalářská práce se zabývá problematikou zavádění inovativního vzdělávacího programu Začít spolu do činnosti mateřské školy běžného typu. Postup pro implementaci programu Začít spolu je demonstrován na konkrétní mateřské škole v Čeperce.

V teoretické části práce je představen program Začít spolu, jsou popsány jeho klady a přínos a také je program porovnán s nejnámějšími alternativními směry. Jedna z kapitol je věnována samotným změnám, jaký je mechanismus změny a jakou úlohu hrají ředitelé při řízení změn.

Praktická část popisuje úskalí a doporučení při zavádění programu Začít spolu do činnosti mateřské školy, a to na základě výzkumu v mateřských školách, které mají s tímto programem již dlouhodobou zkušenost. Dále se snaží zachytit systematický postup při přestupu na tento program a nakonec jsou uvedeny konkrétní návrhy tříd a venkovního prostoru v Mateřské škole Čeperka.

Klíčová slova: začít spolu, implementace, centra aktivit

Annotation

JIČÍNSKÁ, Jaroslava. *The plan of implementation of the educational programme "Step by step" to the Čeperka's kindergarten programme*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 42 pp. Bachelor Degree Thesis

This bachelor thesis aims to describe an issue of implementing of an innovative educational programme "Step by Step" to a kindergarten with a common curriculum. The procedure of Step by Step programme implementation is demonstrated on a particular Kindergarten Čeperka.

Theoretical part comprises introduction of Step by Step programme, description of its main features and comparison of this programme to the most prominent alternative approaches. One of the chapters is also dedicated to changes, the mechanisms of a change and what role play the headteachers when conducting one.

Practical part describes pitfalls and recommendations, which are an output of a research executed in kindergartens with long standing experience with Step by Step programme, to be taken into account when implementing Step by Step into curriculum of common kindergarten. Moreover, gradual procedure of Step by Step implementation and concrete designs of classes and schoolgarden conclude the sequence of practical parts.

Keywords: implementation, Step by Step, centers of activity

Obsah

1	Úvod	8
2	Program Začít spolu	9
2.1	Historie programu	9
2.2	Hlavní principy programu	11
2.3	Přínos programu	12
2.4	Den v MŠ se Začít spolu	13
2.5	Centra aktivit	15
3	Program Začít spolu a ostatní alternativy	16
4	Management změny	18
4.1	Lidé a změna	18
4.2	Řízení změny	19
5	Charakteristika praktické části	21
6	Výzkum pro vytvoření postupu implementace programu Začít spolu	22
6.1	Cíl výzkumného šetření	22
6.2	Metoda sběru dat a průběh výzkumného šetření	22
6.3	Charakteristika výzkumného souboru	23
6.4	Interpretace výsledků výzkumného šetření	24
6.5	Diskuse výsledků výzkumu	28
6.6	Shrnutí výzkumného šetření	30
7	Návrhy postupu změn	31
7.1	Postup změny (obecně)	31
7.2	Postup změny pro MŠ Čeperka	32
7.3	Návrh řešení třídy č.1	33
7.4	Návrh řešení třídy č. 2	35
7.5	Návrh center aktivit na školní zahradě	37
8	ZÁVĚR	39

1 Úvod

Program Začít spolu mě velmi oslovil při jedné z přednášek v rámci výuky na Univerzitě Hradec Králové. Profesně i lidsky sympatizuji s jeho principy a postupně, jak ke mně přicházely další a další informace a po rozhovorech s ředitelkami a učitelkami pracujícími v tomto programu, jsem získala obraz pro mě nejlepšího stylu práce v mateřské škole. Program Začít spolu začínal v devadesátých letech po velkých společenských změnách nejprve v několika mateřských školách a pomalu se rozšiřoval do dalších škol, které lákalo pracovat jinak než doposud.

Tato práce je zaměřena na představení tohoto programu, popisuje na jakých principech je program založen a čím je jedinečný. Dále se práce zabývá i porovnáním programu Začít spolu s neznámějšími alternativami, protože je často oblíben právě pro spojení mnoha prvků z ostatních alternativních přístupů. Program splňuje požadavky na změny v přístupu k dětem ve vzdělání, o které se usiluje již od doby vzniku demokracie. Jeho základ v individuálním přístupu k dětem, ve spolupráci celého pedagogického týmu a ve vysoké spolupráci s rodiči je přesně směr, kterým by bylo dobré v naší pedagogice jít, aby školský systém mohl nabídnout co nejlepší rozvoj našich dětí.

Protože se praktická část zabývá konkrétním plánem implementace programu do klasické mateřské školy a jedná se o docela rozsáhlou a složitou změnu, jedna z kapitol teoretické části je věnována managementu změny. Je zde popsán mechanismus změny, kdo přináší při změně rizika a jak je třeba je řešit. Kapitola je také zaměřena na úlohu ředitele při řízení změny, jaký by měl být a co se od něho očekává.

V praktické části je popsán výsledek pedagogického výzkumu, který byl založen na rozhovoru s mateřskými školami pracujícími v tomto programu. Na základě tohoto výzkumu byla stanovena jakási nejschůdnější cesta k přechodu mateřské školy běžného typu na školu s programem Začít spolu úplně od začátku myšlenky po samotné zavedení. Jsou zde popsána úskalí procesu, doporučení a jednotlivé kroky, potřebné pro realizaci samotnou.

2 Program Začít spolu

Program Začít spolu přišel se svým inovativním přístupem do našeho prostředí v pravou dobu a v publikaci Začít spolu pro předškolní vzdělávání situaci programu výstižně popisuje text Výzkumného ústavu pedagogického v Praze z roku 2001: *„Společenské proměny odmítly jednotnou mateřskou školu i její kolektivní výchovu a otevřely prostor pro pedagogickou autonomii škol i pro individuální svobodu pedagoga a dítěte. Mateřské školy dnes uplatňují různé vzdělávací programy, pedagogové mohou volit různorodé pedagogické přístupy, vybírat si z široké nabídky informačních zdrojů a uplatňovat vlastní iniciativu, děti jsou vnímány jako individuální osobnosti účastníci se procesu výchovy a vzdělávání jako aktivní subjekty.“* (Gardošová et al. 2015, s. 8)

2.1 Historie programu

Před rokem 1989 bylo české školství ovlivněno budováním socialistického státu a ideologií Sovětského svazu, požadovalo kolektivní výchovu, která upřednostňuje celospolečenské zájmy před zájmy dětí. Pracovalo se podle Programu výchovné práce pro jesle a mateřské školy (1978) a byla zavedena důsledná koncepce jednotného školství, která byla centrálně řízena a důsledně kontrolována. (Václavík 1997)

Po revoluci dochází vedle změn politických a společenských ke změnám ve školství, kde dochází k velké transformaci školské legislativy. Velký vliv má i schválení Úmluvy o právech dítěte, což se promítlo do školského zákona a jeho novelizací. Byla zrušena jednotná škola a povinnost jednotné povinné ideové výchovy. V době hledání, kterým směrem se bude vzdělávání v mateřských školách dále ubírat v nových společenských podmínkách, se nabízí osobnostně orientovaný model předškolní výchovy doc. Evy Opravilové (kniha Rok v mateřské škole) nebo model Zdravá škola dr. Miluše Havlínové či některý z alternativních směrů (systém M. Montessori, Waldorfská pedagogika). (Korbelová 2013)

V té době přišla do České republiky a do dalších nově demokratických evropských zemí nabídka Sorosovy nadace v New Yorku na vypracování programu předškolní výchovy na míru evropským zemím s využitím teorií a praktických postupů Programu Head Start z USA. *„Příležitost využily učitelky mateřských škol, které se rozhodly změnit své postoje, názory a pohledy na dítě a začít pracovat jinak, především na jejich osobním rozvoji. Od roku 1994, kdy se alternativní program pod názvem Začít spolu začal*

realizovat v České republice, se průběžně vyvíjel, měnil, odhalovaly se mezery, přizpůsoboval se našim tradicím a kulturním podmínkám.” (Gardošová et al. 2003 s. 10) Program zaštitila mezinárodní asociace ISSA International step by step Association – nevládní členská organizace, založena s cílem podporovat demokratické principy a posilovat zapojení rodičů a komunity do vzdělávání dětí v období předškolního a mladšího školního věku (3-11 let). V roce 1996 se implementace programu se souhlasem MŠMT ČR rozšířila do základních škol. Velmi významným krokem pak bylo vydání dokumentu v důsledku kurikulární reformy v podobě Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV, 2001, Praha, VUP). Pro program Začít spolu to v podstatě znamenalo „legalizaci“ této alternativní cesty, která je v souladu s hlavními cíli, obsahem i podmínkami formulovanými v rámcovém programu. (Gardošová et al. 2003)

Jediným držitelem licence a práv na šíření a rozvoj programu Začít spolu v České republice je **Step by Step ČR, o.p.s.** Tato organizace je součástí mezinárodní sítě ISSA – International Step by Step Association. Zodpovídá za monitorování, implementaci a evaluaci programu Začít spolu. Jejím hlavním posláním je přispívat k demokratizaci, humanizaci a vyšší kvalitě vzdělávání v České republice, k budování otevřené společnosti a jejího zapojení do evropských struktur.

Toto poslání naplňuje Step by Step ČR, o.p.s. aktivitami:

- vzdělávání a podpora profesního a osobnostního rozvoje pedagogů
- podpora inkluzivního vzdělávání na školách
- iniciace a zajištění vzájemné inspirace škol
- zprostředkování přenosu zahraničních zkušeností do českého prostředí
- podpora výzkumu a vývoje v oblasti vzdělávání
- osvětová a publikační činnost
- podpora zapojení rodičů a širší komunity do vzdělávání

V současné době spolupracuje se Step by Step ČR, o.p.s. na různých úrovních přes 100 mateřských škol, 80 základních škol, několik středních a vysokých škol zabývajících se přípravou budoucích pedagogů a dále mnoho neziskových organizací i státních institucí. (Step by step o.p.s., online)

2.2 Hlavní principy programu

Začit spolu je styl práce: „ ...v podobě kvalitního programu orientovaného na dítě, vycházejícího především z Komenského díla *Škola hrou*.“ (Gardošová et al. 2003 s. 10) Program je založen na humanistických a demokratických principech ve vzdělávání, opírajících se o konstruktivismus. Tento přístup se, dle soudobých teorií vývoje a učení dítěte, projevuje především individualizací, tematickým plánováním a kooperativním učením. Vychází z osobnostně rozvíjícího modelu, který klade důraz na rozvoj možností a vlastní potenciál dětí a stojí na přesvědčení, že děti se nejlépe vyvíjejí, věnují-li se své činnosti – hře celým svým srdcem. Dítěti tento styl v procesu výchovy a vzdělávání poskytuje podpůrnou atmosféru založenou na porozumění, bezpodmínečném přijetí, uznání a empatickém naslouchání. Při hře jde o nejefektivnější učení. Dále je důraz kladen na úctu k dítěti, respekt a důvěru, orientaci na jeho vnitřní aktivitu, tvořivé síly, vlastní prožitky a zkušenosti. Klíčové je, jak se dítě v mateřské škole cítí spokojené a v bezpečí a co prožívá. Pedagog je chápán spíše jako průvodce, pomocník a partner než autorita. Největším jeho úkolem je však být vzorem. (Gardošová et al. 2003, s. 11-12)

Pro individualizovanou a diferenciovanou práci v mateřské škole je velmi důležité uplatňování konstruktivistické pedagogiky. V takovém případě je učitel dítěti průvodcem na jeho cestě za poznáním, probouzí v něm aktivní zájem a chuť dívat se kolem sebe, naslouchat a objevovat. Uplatnit konstruktivistické přístupy v MŠ je možné nejen z vlastní pohnutky pedagogů, ale také díky tomu, že samotný RVP PV požaduje prožitkové a činnostní učení, činnosti experimentální povahy, orientaci na proces a ne na výkon. Je třeba nezprostředkovávat dětem hotové vědomosti, aby si je pouze zapamatovaly, ale připravovat příležitosti tak, aby děti samy aktivně potvrzovaly či korigovaly dosavadní zkušenosti nebo přijímaly nové. (Krejčová et al. 2015, s. 48)

Výuka je postavena především na **podnětném prostředí**, které tvoří pracovní koutky, kde jsou k dispozici materiály a pomůcky pro možnost individuální i skupinové práce. Podnětné prostředí je takové prostředí, které uvede do bdělosti celý nervový systém, stimuluje jej, uspokojuje zvědavost, je schopné zodpovědět mnoho otázek, je plné možností a odráží život. Podnětné prostředí povzbuzuje mozek k činnosti a výsledkem je růst nervových buněk i jejich výběžků a zvyšování počtu synapsí. Růst nervové tkáně má za následek lepší fungování mozku a to vede k lepší schopnosti řešit problémy, což je podstatou inteligence.

Dalším principem je kooperativní učení, které je postaveno na spolupráci dětí při řešení problémů a situací. Typickou formou práce je prožitkové učení, na kterém je založeno integrované učení hrou a činnostmi. Vzdělávání v modelu integrovaného učení zahrnuje celou osobnost dítěte a umožňuje mu získávat reálný pohled na svět, který ho obklopuje, a orientovat se v něm. Děti jsou podporovány v učení se od sebe navzájem, což je velmi efektivní. Cílem pedagogického procesu je dosáhnout vysokého stupně samostatnosti dětí, individuálního získávání kompetencí, které budou uplatňovat v dalším životě a vzdělávání. Při činnostech dětí se zaměřuje pozornost nejen na výsledek, ale také na proces, který je stejně důležitý.

Neopomenutelným a dokonce jedním z hlavních principů programu Začít spolu je spolupráce s rodinou. „*Program začít spolu, jako program otevřený, vychází z předpokladu, že při výchově dítěte má rodina primární, nezastupitelnou roli.*“ (Gardošová et al. 2003, s. 121) Je velmi důležité nabídnout rodičům možnost spoluúčasti při výchově, přičemž podstatná část kontaktů bude neformálního charakteru.

Shrnutí

Základní principy programu Začít spolu:

- individuální přístup;
- integrované učení hrou;
- centra aktivit (podnětné prostředí);
- tematické plánování;
- spolupráce s rodinou.

(Gardošová et al. 2003)

2.3 Přínos programu

Přínos programu Začít spolu ověřil dlouhodobý rozsáhlý psychologický výzkum pracovního týmu doc. Miluše Havlínové pod názvem Vliv vzdělávacího programu začít spolu na vývoj psychosociálních kompetencí dětí v MŠ. Jeho výsledkem bylo několik zásadních zjištění. Bylo zjištěno, že děti zapojené do programu Začít spolu se v rovině intelektu posouvají významněji. Na konci výzkumu vykazovaly v oblasti intelektu lepší výsledky. Mají vyšší schopnost diferencovaného přehledu o skutečnosti a postihují v ní více souvislostí. Projevují výraznější originalitu a tvořivost, která je současně spojena s vyšším smyslem pro realitu. Mají proto i vyšší úroveň praktické inteligence. Děti v programu byly lepší v charakteristikách, na které se program zaměřuje. Potvrdila se

hypotéza, že dokážou lépe přijímat změnu a aktivně se s ní vyrovnávat, umí si vybrat a nést za svoji volbu zodpovědnost, lépe rozpoznají problémy a lépe je řeší. Tvořivěji myslí a pracují, využívají lépe představivost a ví si rady, učí se aktivněji, samostatněji a efektivněji, osvojené znalosti lépe aplikují v praxi. Jsou více tolerantní k individuálním, kulturním a etnickým odlišnostem. Bylo zjištěno, že děti z MŠ se Začít spolu byly kreativnější. Dosahují větší vnitřní sebejistoty a uvolněnosti. Lépe se orientují v mezilidských vztazích. Jejich aktivita a iniciativa je výraznější. Projevují více spontánní snahy předvést své výtvary a výkony bez velkých obav z vlastního selhání. Převažuje u nich orientace na lidský svět. Mají lepší komunikační dovednosti. Dosahují příznivějšího sebepojetí a současně jsou méně podřidivé vůči autoritě, tudíž i odolnější vůči sociálnímu tlaku. (Gardošová et al. 2003 s. 143-149)

2.4 Den v MŠ se Začít spolu

“Denní program má vyvážený poměr času aktivity a klidu, dopřává dostatek času na činnosti, které si děti vyberou samy. Měl by počítat s dostatečným časem na přechody mezi jednotlivými činnostmi. Umožňuje pedagogům pozorovat děti, mluvit a pracovat s nimi jednotlivě, v malých i velkých skupinách. Programy dne jsou pružné, přiměřené věku dětí a dávají průběhu dne předvídatelnost a kontinuitu. Slouží jako vodítko k danému dni, ale neměly by prosazovat striktní, ostře oddělené činnosti a pedagogové uplatňují notnou dávku improvizace.” (Gardošová et al. 2003 s. 19)

Každá škola i třída si tvoří vlastní program podle svých potřeb a potřeb dětí. Program je obvykle zaznamenán na nástěnce umístěné ve výšce očí dětí tak, aby na něj všichni zúčastnění viděli, včetně rodičů. Informace jsou vyjádřeny slovy i obrázky či symboly, aby jim děti rozuměly a uměly se na nástěnce zorientovat.

Nástěnka zpravidla obsahuje:

- nápisy a obrázky center aktivit;
- pravidla třídy - stanovená společně s dětmi;
- kalendář přírody;
- dny v týdnu;
- téma nebo projekt, na kterém se aktuálně pracuje;
- obrázky k tématu;
- obrázky dětí v roli pomocníků.

Harmonogram dne:

- 1) **ranní úkol** – při vstupu do třídy čeká děti a jejich rodiče tzv. ranní úkol, úkol není dlouhý, vztahuje se k danému tématu dne a procvičuje některé dovednosti, cílem je ulehčit vstup rodičům do třídy, zapojit je do činnosti, vést je k tomu, aby si udělali čas své dítě v mateřské škole předat v klidu;
- 2) **volné hry a činnosti v centrech** – děti plynule z ranního úkolu přecházejí do činnosti;
- 3) **svačina** – v určený čas je dětem nabídnuta svačina, mohou si jídlo samostatně nabídnout a nasvačit se, po dohodě s rodiči dítě svačit nemusí;
- 4) **ranní kruh** – všichni účastníci se sejdou v kruhu, aby se mohli pozdravit, sdělit si své pocity, sdělit si nové informace a hlavně informace o centrech, signálem pro svolání dětí může být písnička, říkadlo nebo konkrétní zvuk, tvar kruhu symbolizuje partnerství všech členů, vhodným prvkem je zapálení svíčky uprostřed kruhu pro navození příjemné atmosféry sdílení, tělovýchovná chvilka se většinou zařazuje po vzájemném sdílení;
- 5) **činnosti v centrech aktivit** – děti se seznámí s nabídkou činností v jednotlivých centrech, potom si samy zvolí, v kterém centru chtějí pracovat a toto centrum označí svojí značkou;
- 6) **hodnotící kruh** – po ukončení činnosti v centru aktivit se opět všichni schází v kruhu, kde si ukazují své výrobky a mohou svoji aktivitu zhodnotit, případně doplnit nějaké své poznatky;
- 7) **pobyt venku** – je také plánovaná činnost spjatá s tématem dne, různé spontánní hry v podnětném prostředí zahrady mohou střídat tematické procházky do okolí nebo do lesa;
- 8) **oběd** – nejen jako uspokojení základní lidské potřeby, ale jako sociální a kulturní zkušenost;
- 9) **odpolední odpočinek** – uloží se k odpočinku všichni, někteří usnou a někteří – po dohodě s rodiči – mohou mít „tichou“ náhradní činnost s pravidlem: „Pracuji tak, aby kamarádi mohli odpočívat“;
- 10) **odpolední hry a činnost** – mohou pracovat v centrech nebo zvolit vlastní činnost. (Gardošová et al. 2003 s. 20-32)

2.5 Centra aktivit

- *Domácnost* – je koutek, kde si děti mohou hrát na domácnost – doopravdy, je vybavená kuchyňskou linkou, ideálně s tekoucí vodou, opravdovým funkčním nádobím a stolkem pro stolování. Součástí aktivit v tomto koutku je tvorba receptů a jejich interpretace. Učitel v roli partnera a poradce dohlíží na bezpečnost.
- *Ateliér* – je koutek obsahující všechny výtvarné potřeby, které jsou dětem k dispozici, je dostatečně prostorný, aby si děti nepřekážely. Je dobré, když učitel pouze připraví pomůcky a děti již nechá tvořit zcela samostatně.
- *Dílna* – pracovní-technicky zaměřené centrum, kde mají děti možnost pracovat s různými materiály a nástroji, které vidí u rodičů v dílnách. Tento koutek je však hlučný, proto je třeba ho umístit dále od klidových center.
- *Knihy a písmena* – koutek nabízí možnost práce s písmeny a literaturou, rozvíjí tedy i grafomotoriku. Nachází se na tichém, klidném koutku třídy.
- *Dramatika* – zde probíhají především napodobivé a námětové hry, děti si hrají, napodobují dospělé a učí se sociálním rolím. Tento koutek je dobré oddělit tak, aby měly děti soukromí, ale zároveň dostatek prostoru.
- *Pokusy a objevy* – zřizuje se u okna, aby zde byl dostatek světla. Slouží k různým pozorováním, pokusům biologickým i chemickým, k pěstování rostlin či chov drobných živočichů a k objevování.
- *Kostky* – stavba z kostek je velmi důležitá, uplatňuje se zde volnost ve výběru, vlastní vkus, sebevyjádření, dochází k rozvoji fantazie, představivosti a tvořivosti.
- *Manipulační a stolní hry* - koutek je zaměřený na rozvoj jemné motoriky, fantazie, trpělivosti, vůle pro dokončení díla, poznávání barev, geometrických tvarů.
- *Voda – písek* – nejčastěji umístěné na stolku, na kterém je místo pracovní desky je zapuštěná vanička. Hra s těmito materiály podporuje smyslový a tělesný rozvoj, koordinaci svalů celého těla, rozvoj jemné motoriky. A protože tento materiál často uniká za hranice své nádoby, tento koutek je třeba mít v místě, kde je podlaha s dobře udržovatelným povrchem – děti mají k dispozici hadr na podlahu, smetáček a lopatku, ručníky.

- *Hudba* – je obvykle situováno tam, kde je klavír, děti zde mají k dispozici rytmicko-melodické nástroje, i nástroje, které si vyrobily samy. Mohou zpívat písničku, rytmizovat říkadlo, vytleskávat slova nebo poslouchat klasickou hudbu. (Gardošová et al. 2003 s. 33-54)

3 Program Začít spolu a ostatní alternativy

Pojem alternativní škola je mnohovýznamový, těžko definovatelný, liší se úhlem pohledu a neustále se jeho rozsah mění a vyvíjí. Pro účely v této práci jsem si vybrala definici z knihy A. Hrdličkové: *“Alternativní škola - je školou, která mění tradiční paradigma výchovy, a to zejména svým pohledem na dítě, ... Je alternativou, jinou možností, vedle oficiální masové školy, z jejíž kritiky většinou vychází.”* (1994, s. 13)

Pro mě alternativa zde uvedená je myšlena také jako nabídka jiné varianty řešení, než je ta obvyklá, v dnešním slovníku “mainstreamová”. Pojem alternativní vnímám jako mít možnost, moci si vybrat. Dnes už víme, jak důležité je “mít volbu”, čehož se nám dříve nedostávalo, protože mít volbu znamená cítit se svobodný. Pocit svobody je pro nás velmi důležitý, neboť se tím utvrzujeme v tom, kdo jsme, a cítíme se spokojeně.

Na základě informací z různých publikací o ostatních alternativních přístupech, které jsou v našem školství nejznámější, jsem stručně a přehledně vytvořila tabulku (tab. č. 1) s jejich srovnáním s programem Začít spolu. Z této tabulky je patrné, že program Začít spolu vlastně přejímá z každého tohoto směru některý jeho princip.

Tabulka 1: Stručný přehled alternativních přístupů

1.	klasický reformismus	Jean Jack Rousseau - přirozená výchova Lev Nikolajevič Tolstoj - volná škola Herbert Spencer, John Dewey - praktické vzdělávání	individualizace, pedocentrismus, činná a pracovní škola celostní/globální přístup
2.	waldorf	Rudolf Steiner - antroposofie	samostatnost, odpovědnost, činnosti v kontextu, prožitek, procítění, eurýtmie (pohybové cvičení) spolupráce s rodinou

3.	montessori	Maria Montessori “Pomoz mi, abych to udělal sám.”	respekt k individualitě, senzitivní fáze, podnětné edukativní prostředí v podobě didaktického materiálu
4.	freinetovská škola	Célestin Freinet - pracovní škola	spojení školy a života, tělesné a duševní práce, spolupráce učitele s žákem, spolupráce učitelů, učitel jako organizátor optimálních podmínek, freinetovské třídy s pracovními kouty = pracovní ateliéry
5.	jenský plán	Peter Petersen - škola s prvky domova	výchova jako úloha společenství, propojení se skutečným životem, kmenové skupiny (věkově smíšené) specifické formy - kruh, rozhovor, slavnosti, kursy, hra
6.	daltonský plán	Helen Parkhursová	volnost (zodpovědná svoboda) - žák rozhoduje o své práci samostatnost spolupráce
	Začít spolu	USA	spojení výše uvedeného: 1) individualizace 2) prožitek, procítění 3) respekt, edukativní pomůcky 4) pracovní kouty 5) heterogenní třídy = společenství, kruh, hra 6) zodpovědná svoboda = možnost volby

4 Management změny

Firma – zde mateřská škola – se může potýkat s malými změnami, ke kterým dochází v souvislosti se změnami legislativních předpisů nebo na základě požadavků rodičů či zřizovatelů. Takové přizpůsobení není náročné a neprobíhá tak často. Při změně fungování mateřské školy s přechodem na program Začít spolu však dochází k obrovské změně na všech úrovních – ve stylu práce, v přístupu k dětem, ve vztahu k rodičům, v prostředí.

4.1 Lidé a změna

Pro rozsáhlou změnu může jisté riziko představovat konzervativní pracovník, který je zavedený na stávající, v podstatě neměnicí se poměry, dosáhl určité úrovně a nehodlá na tom nic měnit. Chystané změny v něm vzbuzují nedůvěru, obavy, strach a může v nich vidět ohrožení svých jistot. Vedoucí pak musí v první řadě umět rozlišit, kdo je programově proti změnám a kdo má pouze obavy z rizik spojených s jejich zaváděním. K těm nejistým, nedůvěřivým a váhajícím si musí najít přirozený, lidský přístup, získat jejich důvěru, jednat s nimi, odbourávat pocity nejistoty, poskytovat jim podporu a hlavně postupně, úměrně jejich schopnostem a možnostem, je zapojovat do řešení změn.

Jakmile lidé začnou na realizaci změn spolupracovat a dočkají se prvních pozitivních výsledků, slábne jejich nedůvěra k novému, formují se a naplňují jejich nová očekávání, posiluje se pocit sounáležitosti s “nositeli změn”. Práce na změnách pro ně dostane smysl, stane se pro ně zajímavou a inspirativní, podněcující jejich další, individuální i týmový, profesní i lidský rozvoj. A právě takové zaměstnance, u nichž se dá předpokládat, že změny přijmou spíše jako šanci k uplatnění, než jako hrozbu, každá osvícená firma potřebuje. (Barták 2004)

S tím souvisejí i nezbytné proměny pozice manažera – *“nové pojetí manažera, chcete-li leadera, předpokládá člověka s vlastní vizí, dlouhodobou představou, co dál, který je schopen v neformální spolupráci se zaměstnanci překonávat přežilé, využívat a rozvíjet nové nápady a myšlenky, předvídat budoucí možnosti i rizika, spoluurčovat firemní strategii. Tedy ne už administrátor, ale pomocník, poradce a koordinátor rozvíjející možnosti a kompetence zaměstnanců.”* (Barták 2004, s. 20)

Již nestačí, aby zaměstnanci chtěli a uměli, ale je potřeba, aby také “mohli” - mít možnost se uplatnit a vytvořit tak tvořivou kolegiální atmosféru. Pak je důležité jejich snažení umět ocenit, neboť ti, kteří přicházejí s novým, tvořivým řešením, jsou připraveni přebírat příslušné kompetence a nebojí se odpovědnosti. (Barták 2004)

„Mateřské školy by uvítaly manažera, který by porozuměl problematice natolik, aby mohl předložit návrhy na změny, které by byly následně přijaty a umožnily pedagogům tyto změny realizovat v praxi. Není myslím v silách jednoho člověka, aby zvládl obojí. Byl perfektním pedagogem a zároveň úspěšným manažerem. Každá profese si žádá své.“ (Šimicová 2010, s. 45)

4.2 Řízení změny

projekt změny zahrnuje:

- cíle (jichž má být dosaženo)
- nositele cílů (hlavní iniciátor změny)
- matici odpovědnosti (všechny osoby odpovědné za jednotlivé etapy, segmenty i za celkový průběh a výsledky změny)
- harmonogram (celého procesu)

struktura postupu:

- CO – obsah změnové aktivity
- JAK – metody, techniky, formy
- KDO – leader změny, vlastník změny ...
- ZA KOLIK – plán nákladů přímých i nepřímých

Celý postup musí vycházet z reálných možností a orientovat se na realistická očekávání – brát v úvahu existující projektová omezení (termíny, finance, lokalita změny, speciální požadavky, ...). Jednu z nejdůležitějších rolí při řízení změn hraje vedení, které většinou přechází z autoritativních na participativní metody řízení, dochází k decentralizaci organizační struktury a vzniká efektivní týmová práce. (Barták 2004)

Pro učitele, kteří jsou zvyklí učit za podmínek absolutních autorit a nemají vnitřní sklony k respektujícímu přístupu, je tato změna velice obtížná. „Samozřejmě, že se

objevily tradiční obavy některých učitelek z toho, že budou muset být s dětmi kamarády a ustupovat jim.” (Rutová 2003, s. 41)

Obzvláště ve školství změny probíhají velmi pomalu. Učitelé často nechtějí opouštět své stereotypy, často nemají chuť svoji práci inovovat nebo měnit přístup k dětem. Všechny tyto změny totiž souvisí s osobním seberozvojem, na kterém lze pracovat pouze z hlubokého vlastního přesvědčení. Klíčovým je nositel cílů (ředitel) v procesu změny, kdy velmi záleží na jeho osobnosti, postoji a na tom, jakou zvolí strategii. Při procesu změny koncepce školy, resp. jejího programu nejde na prvním místě o fyzické změny školy, ale v přední řadě hlavně o práci s lidmi. (Rutová 2003) *„Proměna školy nezávisí prioritně na vzdělávacích programech nebo způsobech výuky, ale na změnách vztahů uvnitř školy, a to na všech úrovních.” (Rutová 2003, s. 41)*

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Charakteristika praktické části

Praktická část si klade za cíl vytvořit soubor doporučení pro mateřské školy, které stojí na začátku své cesty při rozhodnutí zavést do své činnosti program Začít spolu. Na základě výzkumu je možné shrnout, jaká úskalí a jaké nástrahy taková změna přináší, kterých by bylo možné se při procesu přechodu na program vyvarovat. Tato práce nabízí stručný popis toho, jak postupovat, pokud se bude chtít mateřská škola vydat cestou implementace programu. Na základě rozhovorů s vedením mateřských škol fungujících s programem, které tímto procesem tedy už samy prošly, je sestaven konkrétní postup, který mohou mateřské školy použít jako návod od začátku při prvním setkání s programem až po zavedení programu do své činnosti. V praktické části je také diskuse výsledků v souvislosti s dalšími zdroji, konkrétně s bakalářskou prací, která popisuje zavedení programu Začít spolu na konkrétní mateřské škole, a shrnutí získaných poznatků, které vyplývají z výzkumného šetření.

V této části jsou nejen přehledně shrnuty poznatky z výzkumu, ale jsou zde také návrhy vzhledu tříd, které poslouží jako inspirace. Protože plánky s uspořádáním tříd v programu Začít spolu nelze utvářet obecně, lze zde pouze uplatnit určité obecné principy, jsou v této práci uvedeny návrhy tříd na konkrétní mateřské škole, která je autorce nejbližší a tudíž skýtá nejlépe známé prostředí, na kterém lze principy aplikovat. Návrhy jsou v podobě plánek třídy opatřeny popisem center aktivit a odůvodněním pro jejich umístění. V textové části tohoto oddílu je také popsáno, jaké úpravy je třeba udělat, jaké pomůcky a jaký materiál je třeba opatřit, aby daná centra mohla začít fungovat. Jedna kapitola je věnována podobě zahrady mateřské školy, která by sestávala také z center aktivit, neboť pobyt venku je pro děti předškolního věku velmi zásadní, proto je dobré zajistit podnětné prostředí i v prostorách zahrady. V závěru jsou hlavní poznatky konfrontovány se subjektivním vnímáním tématu a zasazení problému do celospolečenského hlediska.

6 Výzkum pro vytvoření postupu implementace programu Začít spolu

Záměrem této práce je získat z výzkumného šetření doporučení pro zavádění programu Začít spolu a popsat postup změn pro implementaci programu pro mateřské školy, které pracují běžným způsobem bez inovativních prvků a rozhodnou se na tento styl výchovné práce ve své činnosti přejít a. Informace byly získávány od mateřských škol, které v programu Začít spolu pracují.

6.1 Cíl výzkumného šetření

Obsahem **výzkumného cíle** je získání informací, na základě kterých bude možné stanovit určitý plán pro zavádění programu Začít spolu do činnosti běžné mateřské školy. Tento plán bude v následné návrhové studii aplikován teoreticky na konkrétní mateřské škole v Čeperce.

6.2 Metoda sběru dat a průběh výzkumného šetření

Na základě charakteru výzkumného cíle je tato část orientována kvalitativním směrem. Pro získání potřebných informací byla zvolena explorační metoda **rozhovoru**. Ač je to náročnější metoda, jeví se jako nejpříhodnější metoda sběru dat pro tento výzkum, neboť je třeba se dozvědět takové informace, které by pomocí dotazníku dostupné nebyly. Je třeba získat informace o postojích, úskalích i pozitivěch na cestě k cíli, tj. zavedení programu do běžné mateřské školy. Největší výhodou zvolené metody je přímý kontakt s dotazovanými, při kterém je možnost případné otázky či odpovědi vysvětlit. Výzkumná metoda je časově náročnější a obsahuje menší počet respondentů. Výsledek může být ovlivněn osobním zaujetím tazatele či celkovou interakcí mezi výzkumníkem a dotazovaným. (Skutil et al. 2011)

Je zvolen **polostrukturovaný** typ rozhovoru, kdy jsou otázky připravené předem, ale zároveň je možné reagovat na podněty, které budou přicházet v odpovědích. Místem rozhovoru je mateřská škola, kde byl dotazovaný program zaveden. Rozhovor probíhá s dostatečným časovým prostorem pro zodpovězení všech otázek a případnou diskuzi a po předem domluvené schůzce, sjednané na základě telefonátu nebo emailové komunikace.

V případě osobní schůzky v oslovené mateřské škole, je třeba se dostavit včas na určené místo. Před začátkem samotného rozhovoru je dobré se představit a zapůsobit přátelsky

pro navození příjemné atmosféry. Po příchodu na místo rozhovoru je nejprve důležité dotazovaného seznámit se záměrem rozhovoru a vysvětlit způsob zaznamenávání odpovědí. Rozhovor postupuje podle předem připravených otázek, viz příloha A, ale zároveň je reagováno na informace doplňujícími otázkami, které se jeví jako důležité pro výzkum.

Z důvodů časových možností respondentů i tazatele a dojezdové vzdálenosti však bylo přistoupeno k průběhu většiny rozhovorů formou telefonického hovoru. Respondenti obdrželi otázky předem v rámci společné emailové komunikace, kdy byl zároveň domluven konkrétní čas následného telefonického rozhovoru.

6.3 Charakteristika výzkumného souboru

Oslovení informanti byli vybíráni ze seznamu mateřských škol, který je uveden na webových stránkách organizace Step by step. (Step by step, online) Jak uvádí Peter Gavora ve své publikaci: „*U kvalitativního výzkumu jde o výběr záměrný.*” (2000, s. 144) Mateřské školy byly tedy vybírány na základě předem určených kritérií a velikost výzkumného souboru byla stanovena na základě dalších informací ze stejné publikace: „*Rozsah výběru se neurčuje statisticky, ... ale řídí se saturací. Výběr se ukončí, když výzkumník zjistí, že informace od dalších osob jsou stejné, opakují se.*” (2000, s. 144) Další variantou je výběr případů s dobrou reputací, což zde lze označit výběr na základě doporučení. (Gavora 2000)

Výběr výzkumného souboru proběhl na základě těchto kritérií:

- a) doporučení (Frýdek Místek, Havlíčkův Brod, Pardubice, Praha);
- b) kraje, v kterém se nachází (Pardubický kraj, Královéhradecký kraj);
- c) jména a / nebo vzhledu webových stránek.

Pro zapojení do realizovaného výzkumného šetření bylo osloveno celkem 19 mateřských škol, na oslovení odpovědělo 15 dotázaných, a z toho se do výzkumného šetření zapojilo 9 mateřských škol. Dvě mateřské školy se odvolaly, že nejsou vhodnými respondenty, protože vedení mateřské školy pouze přejaly. Změn, na které jsou otázky zaměřeny, se fyzicky nezúčastnily, a tedy nemohou poskytnout relevantní odpovědi a kontakt na předchozí ředitelku nemohl být poskytnut. Čtyři mateřské školy odpověděly, že v programu Začít spolu již nepracují z důvodů pro ně nevhodných podmínek pro tento program (velké množství dětí na třídu, bez asistentů, ...) nebo pouze využívají některé prvky. Seznam oslovených mateřských škol je v příloze B.

Mateřské školy byly vždy osloveny prostřednictvím emailu zasláného ředitelce, pouze jednou byla oslovena učitelka mateřské školy, která s programem ve své třídě pracuje. Informace byly získány většinou telefonicky, třikrát při osobním setkání. Vždy byla možnost kdykoliv dotazované znovu kontaktovat a upřesnit nejasné informace.

Šest mateřských škol začalo s programem Začít spolu v devadesátých letech, z toho tři jsou ty, které byly osloveny jako první programem Head Start, tedy pracují v programu přes dvacet let. Tři mateřské školy nepracují s programem déle než deset let, z toho jedna pracuje méně než pět let.

6.4 Interpretace výsledků výzkumného šetření

Ze získaných informací z výzkumného šetření vychází, že tři mateřské školy, které se pustily do programu hned v r. 1994, kdy o programu přišla první zmínka z USA, program přejímaly dobrovolně spolu s několika dalšími mateřskými školami, pouze v počtu jen několika mateřských škol v České republice. Zalíbila se jim hned prvotní myšlenka. Některé z nich se staly tzv. modelovými školkami. *„Modelová mateřská školka nabízí učitelům, studentům, fakultě, rodinám, členům komunity a představitelům školy příležitost pozorovat, studovat, praktikovat a porozumět filozofii a metodám programu Začít spolu (Modelová škola programu Začít spolu, Praha, 1997, s. 3).*

Další tři mateřské školy se přidávaly k programu o něco později, přibližně do pěti let od počátků programu v ČR, tedy ještě v devadesátých letech, ale mohly již čerpat ze zkušeností od těch prvních, od kterých se měly možnost učit. Ostatní se přidávaly postupně, v závislosti na tom, jak se k nim informace o Začít spolu dostala. O programu se tři ředitelky dozvěděly z modelových škol v blízkosti, na doporučení nebo prostřednictvím pozvánky na některou z jejich akcí. Další dvě ředitelky hledaly školení pro sebe a své učitelky a podařilo se jim dostat se na stránky organizace Step by step, kde si školení vybraly. Jedna ředitelka vybrala školení z nabídky, kterou tato organizace přímo mateřským školám rozesílá. *„Na jaře v roce 1999 se ve škole v Havlíčkově Brodě konal seminář a měly jsme pocit, že chceme něco nového...” (MŠ Korálky)*

Důvodem u všech školek bylo nadšení pro program, *„...protože je spousta směrů, ale Začít spolu vybírá ze všech směrů to nejlepší.” (MŠ Beruška)*

Doba od prvotní myšlenky po realizaci programu byla v mateřských školách různá. Zde je možné mateřské školy rozdělit do třech skupin mateřské školy:

1. které program zavedly přes období prázdnin (3);
2. které rok o programu věděly a sbíraly informace a další školní rok začaly (2);
3. které nejprve zavedly některé třídy do programu a následně další třídy (4).

Některé mateřské školy program jen sledovaly, některé občas navštívily akci s touto tematikou, někdy trvalo několik měsíců, než se paní ředitelka dostala na první školení, jak z časových důvodů, tak někdy také váhala a nebyla si úplně jistá, zda do toho jít. „*Ono nelze přesně určit čas od první myšlenky po samotnou realizaci, to zavedení programu je běh na dlouhou trať a je dlouhodobě se vyvíjející činnost, která vede cestou neustálého zlepšování, vylepšování a inovací. Záleží na tom, jak velké úpravy chcete/můžete udělat hned při první změně.*” (MŠ Beruška)

Všechny mateřské školy se shodly, že začátek byl těžký v tom, **nadchnout všechny učitele**, ale jen některé tvrdily, že to bylo těžké následně i s rodiči. Pro pedagogy to znamená velmi tvrdě na sobě zapracovat, opravdu chtít změnu vnitřně, jinak to nemůže fungovat. A co je důležité – nevyhasnout. „*Dříve probíhal velmi náročný kurz „ vynikající učitel“, studium bylo 2-3leté a pro program Začít spolu byl nevyhnutelný. Dnes už ale neprobíhá.*“ (MŠ Beruška) Je velmi důležité, aby se učitel zbavil stereotypů a opravdu měl chuť dělat věci jinak, nově a nezůstal jen ve starých kolejích. „*Všechny jsme prošly socialistickou pedagogickou střední školou, a kolegyně absolvovala VŠ, kde byl důležitější marxismus – oboje založené na tom, že všichni musí být stejní, nikdo nesmí vyčnívat, vše stejně – děti seděly a učitelka monitorovala..., najednou potřebujete vše změnit, naučit se vycházet z potřeby dětí, vnímat je jako partnery, otevřít se rodičům, spolupracovat s nimi..., program mi dal svobodu a dětem také prožitek! Byla to taková krásná doba!*” (MŠ Tavrna)

„*Těžké bylo také naučit se plánovat do centra, nechat děti vybrat, nehodnotit a zaměřit se na prožitek, ne na výkon.*“ (MŠ Tavrna) Dále je velmi těžké program kvalitně provádět v takto naplněných třídách. 28 dětí a nově inkluze je velmi náročné prostředí pro kvalitně odvedou práci v programu Začít spolu. Plné třídy bez asistentů jsou často důvodem, proč mateřské školy od programu upouští a ponechávají pouze některé prvky.

Z hlediska rodičů je důležité za prvé dobře prezentovat a otevřeně hovořit o všem, co to obnáší a rodiče velmi dobře slyší na pozitiva, která program Začít spolu má. „*Program tím, jak je zaměřený na dítě, to je to, co dnes rodiče vyžadují, takže se velmi dobře dá úskalí s rodiči ošetřit.*” (MŠ Beruška) Celkově rodiče změnu na tento program přijímají

pozitivně, zapojují se do programu MŠ, pomáhají s přípravou akcí. „... *byli dokonce ochotni připlatit na „školném”, které bylo použito k úhradě asistentů.*” (MŠ Mateřidouška), aby program mohl zůstat v původní podobě. Hodně rodičů přijalo velmi kladně to, že se jejich dítě potká s dítětem se zdravotním znevýhodněním.

Školky, které chtějí program Začít spolu zavést, mají velmi dobrou možnost se učit od těch, které začaly jako první. „*Je dobré absolvovat kurz, načíst teorii a potom navštěvovat ty nejlepší školy v praxi a učit se, být otevřený novému.*” (MŠ Beruška) Letní školy programu se konají o letních prázdninách a jsou velmi přínosné pro pedagogy, které čeká změna. Byla doba, kdy podpora programu oproti devadesátým letům zeslábla, nyní se však podpora obnovuje: „*Step dělá „Dny Začít spolu“, které pořádají tzv. centra kolegiální podpory...*“ (MŠ Korálky) V rámci projektu Učíme se spolu vznikla Centra kolegiální podpory, která umožňují pedagogům učit se od sebe navzájem. Projekt je zaměřen na nastavení kolegiální podpory s cílem podpořit individualizaci v předškolním a základním vzdělávání. (Učíme se spolu, online)

Děti přijímají změnu velmi kladně. Velmi je bavilo, když se mohly podílet na tvoření pravidel třídy, na tvoření center. Byly překvapené z té možnosti volby, kterou získaly a začaly se v nich probouzet jejich zvědavost a nadšení pro věc. Děti se pozitivní změně umí přizpůsobit velice rychle, poznají co je pro ně přínosné, v čem se cítí dobře. „*Učitelky nedávají návody, ale naslouchají dětem, ... děti jsou ti, kteří chtějí vědět, jsou dobří partáci, umí se prosadit ve skupině, pracovat v týmu...*“ (MŠ Korálky)

Po zavedení programu dokázaly více komunikovat, argumentovat, dožadovat se úkolů, více začaly spolupracovat a hledat řešení. Velmi se zvýšila jejich samostatnost. „*U zápisu do ZŠ si změny také všimli. Říkají, že poznají děti, které jsou ze Začít spolu.*“ (MŠ Beruška) „*Jsou zvědavější, samostatnější, rozhodnější, mají hodně znalostí ze všech oblastí a lépe si poradí při řešení problému.*“ (MŠ Korálky)

Přechod na program Začít spolu ztěžovalo: „... *staré zkostrnatělé přesvědčení učitelů, že jsou nejdokonalejší, k čemuž byli vždy vedeni a vychováni.*” (MŠ Tavírna) Celý proces komplikuje také nulová podpora zřizovatele nebo neochota pedagogického sboru se k myšlence přidat. MŠ, která začínala v devadesátých letech, měla velmi těžkou výchozí pozici tím, že RVP byl schválen až v r. 2003. Období předtím bylo obdobím, kdy nebylo lehké si přesvědčení obhájit před kontrolními institucemi, které měly námítky. S příchodem RVP se však velmi ulevilo. Naopak překvapující v procesu bylo,

jakou rychlostí se děti na nové prostředí adaptovaly, nebo jak je to milé, když jsou kolegyňe ochotny s vámi do toho jít a jak lze s dobrým, stabilním týmem dosáhnout všeho, pro co se nadchnete.

Mateřským školám, které by chtěly podle programu začít pracovat je doporučeno nejprve teoreticky podchytit, co program obnáší, zažít nějaké školení či letní školy, po té se dívat v praktikujících školách, jak to funguje – tedy učit se od nejlepších. *„Určitě doporučuji do programu jít, ale s přesvědčením, že je to to nejlepší, co chci dětem dát, a že chci sebe změnit. Že se chci naučit spolupracovat a respektovat, ... a je potřeba být nadšený pro věc. (MŠ Mateřídouška) „Určitě bych program doporučila všem, je možno si ho přizpůsobit „na míru“, podporuje individualizaci a zapojení rodiny do vzdělávání dětí.“ (MŠ Angelka)*

Pokud mateřská škola pracuje v programu Začít spolu už dlouho před zavedením RVP, ŠVP měla již vytvořený na míru podle stávajícího stylu práce. Se změnou na program Začít spolu s již vytvořeným ŠVP jsou spojeny jen malé úpravy. *„Je třeba do ŠVP zapracovat pouze hlavní zásady programu Začít spolu, popis dne v MŠ a příklady jednotlivých center, které ve třídě budou fungovat.“ (MŠ Pastelka, Pardubice)*

Finanční náklady mohou být zanedbatelné, když jde jen o přestavbu nábytku. Nejdražší v tomto případě je vybavení center, ale i to může být ve spolupráci s rodiči finančně nenáročné. Když se však pustí MŠ do větších přestaveb i v rámci budovy, jdou náklady do stovek tisíců. Pak ale musí být přestavbě nakloněn zřizovatel a finanční prostředky na tyto úpravy uvolnit. *“... zase je to o té prezentaci zastupitelstvu.” (MŠ Beruška). „Není důležité mít luxusně vybavená centra, nový nábytek a hračky.“ (MŠ Tavírna) Vše, co v programu potřebujete, se dá vytvořit z původních věcí za minimální náklady nebo ve spolupráci s rodiči. „... prostě jsme položili skříňky, které jsme měli, a doplnili potřebným vybavením a bylo to.“ (MŠ Mateřídouška)*

Prostor je třeba upravovat tak dlouho, až bude vyhovovat pedagogům. Samozřejmě v závislosti na finančních možnostech a na výchozím stavu prostoru. Rozložení center má svá specifika, ale konkrétní podoba záleží na pocitu učitelky a na spokojenosti všech zúčastněných.

Mezi nejoblíbenější centra patří ty nejvíce prožitkové, *„ ... protože rodiče často nenechávají své děti dělat něco opravdově – takže nejoblíbenější jsou kuchyňka, dílna a pokusy. (MŠ Beruška) Další oblíbené jsou voda-písek, ateliér a kostky.*

6.5 Diskuse výsledků výzkumu

Celou tuto bakalářskou práci významně myšlenkově obohatila bakalářská práce autorky Šimicové, která popisuje zavedení programu Začít spolu na konkrétní mateřské škole, která program zaváděla jako jedna z prvních. Její případová studie obsahuje nejen velmi inspirativní informace pro část teoretickou, ale také poskytuje přesně ty informace, které si tato práce dávala za cíl získat z výzkumného šetření ve více mateřských školách, které s programem Začít spolu pracují.

Informace, které Šimicová uvádí, se velmi shodují s poznatky z výzkumu v této práci. Jedním z nejvýznamnějších poznatků je, že nejdůležitější je týmová práce celé mateřské školy. Situace pak vyžaduje, aby personál mateřské školy, který není ochoten přijmout změny, opustil školu: *„V programu Začít spolu byla od počátku všem vštěpována rovnost a partnerství. Na prvním místě dítě a rodič a pracovní tým složený z pedagogických a provozních zaměstnanců. Ředitelka, koordinátor, učitel, speciální pedagog, uklízečka, všichni rovnocenní. S tímto jednáním se myslím některé učitelky neztotožnily a buď konkursem neprošly, nebo v programu vydržely jen krátce. Je to osobní záležitost každého z nás, přijmout demokratický způsob práce v týmu. Při konkursu, kde vystupujete jako jednotlivec, sám za sebe, se tato schopnost nedá dost dobře odhadnout. To ukázala až praxe a první rok realizace programu Začít spolu byl ve znamení velkých změn, samozřejmě i personálních.“* (s. 43)

Jedna z dalších shodných věcí je, že dotazovaní uváděli jako překážku při změně přesvědčování rodičů ale i veřejnosti, která ze začátku byla k inovativnímu přístupu skeptická: *„V programu jsou respektována práva a přání dítěte, ale v rámci dohodnutých pravidel, která si děti vytvářejí samy. Toto pochopit a přesvědčit veřejnost o správnosti takového postupu nebylo jednoduché.“* (Šimicová, s. 51) Dnes již tento úkol nebude tak těžký jako v devadesátých letech. Rodičů, kteří se zajímají o to, jak je k nim a k jejich dětem v mateřské škole přistupováno, přibývá. Přesto je třeba se na nedůvěřivé rodiče zaměřit a získat si je. S proměnou doby souvisí i možnosti samotného přechodu na program – dnes je tento proces jednodušší především proto, že je od koho se učit. To ti začínající nadšenci neměli. Hledali a tvořili nejlepší variantu pro sebe, pro děti i pro školský systém. Dnes už není třeba hledat, dnes již stačí chtít. *„Naši následovníci, vstupující do programu Začít spolu, mají usnadněnou situaci v tom smyslu, že tento rok zrodu již nemusí absolvovat. Mají možnost podívat se do vybraného předškolního zařízení a v podstatě mnohé okopírovat. Nahlídnout do metodických*

materiálů, absolvovat školící moduly dle vlastních požadavků, zhlédnout ukázkový den, který vydá víc, jak několikeré přečtení jediné dostupné literatury o programu Začít spolu, který jako metodický průvodce připravila Mgr. Juliana Gardošová, Lenka Dujková a kolektiv. (Šimicová, s. 48) V tom se mateřské školy velmi shodují. Nejen v tom, že je třeba se učit a sbírat inspiraci, ale také v tom, že ta možnost dnes existuje, a když se pro inovaci svého vzdělávacího stylu mateřské školy rozhodnou, nejsou v tom samy.

Přechod na program Začít spolu však není možné nějak časově ohraničit. Je to proces, který je ovlivněn mnoha proměnnými: *„Neustále jsme předělávali centra aktivit, většinou za provozu, nebo ve svém volném čase. Učili se pracovat a hlavně plánovat v týmu.“* (Šimicová, s. 48) Zavedení programu je dle mého názoru „běh na dlouho trať“, stále se může prostor vylepšovat, proměňovat, v závislosti také na tom, jak rostou profesně samotní pedagogové, co si mohou dovolit, jaké mají ekonomické a personální možnosti. Je to nikdy nekončící proces, který je závislý na mnoha vnějších i vnitřních faktorech.

Tím, jak je program nastaven a na jakých principech se zakládá, umožňuje neustále se vyvíjet všem zúčastněným, poznávat nové a neustrnout v jedné zaběhlé koleji. Při tvoření této práce mi dochází, že samotný mechanismus přechodu na program Začít spolu demonstruje i „život“ s programem a celé to utváří obraz programu jako živého systému a ne jen „škatulku“ nějakých pokynů, návodů a předpisů, kterými je třeba se řídit. To popisuje i Šimicová ve své práci: *„Nestranný pozorovatel by mohl namítat, že patnáctileté působení na jednom zařízení může svádět k stereotypům. Opak je pravdou. Vzhledem k tomu, že prioritou programu je zaměření na individuální potřeby dítěte a možnost volby, má pracovní tým příležitost k aplikaci moderních poznatků o vyučování. V reálu to znamená, že umožňují dětem a jejich rodičům realizovat jejich nápady a to tak, aby nebylo důležité co, kdy a proč děláme, ale komu daná dovednost slouží a jak je nám všem prospěšná. Aktéry výchovně vzdělávacího působení tedy nejsou jen pedagogové, ale i děti, rodiče, komunita. Společně vytváříme klima s pozitivní atmosférou, otevřeností a vstřícností, kde se cítíme dobře všichni. Máme jasnou vizi a tu se snažíme naplňovat. Je to šťastná a spokojená rodina.“* (s. 73) Vize šťastné a spokojené rodiny spojuje všechny mateřské školy pracující v programu Začít spolu. Dovolím si doplnit, že je spojuje také vize šťastných a spokojených pedagogů, kteří jsou ochotni se rozvíjet, učit se a přijímat výzvy, které dnešní společnost nabízí.

6.6 Shrnutí výzkumného šetření

Výzkumné šetření je zaměřeno na to, jak mateřské školy zaváděly program Začít spolu, co je na cestě k programu potkalo a co by doporučily těm, kteří chtějí právě začít. Mateřské školy se ve většině názorů velmi shodovaly, každá z nich však řešila i nějaký svůj specifický problém. Z toho bude moci vzejít i jeden ze závěrů, že nejspíš nebude možné stanovit jeden absolutně univerzální postup, jak je možné program v mateřské škole zavést do její činnosti. Právě proto, že je potřeba ke všemu přistupovat individuálně, i zde to nebude jinak. Každá instituce bude vycházet z nějaké své pozice, budou na ni působit nějaké specifické vnější vlivy a samozřejmě je nepředvídatelná i reakce pedagogického týmu a především zřizovatele a také rodičů.

Přesto lze shrnout, že mateřské školy, které s programem začínaly, to měly těžší, učily se vše od začátku, šly cestou „pokus – omyl“. Všechny další se už od nich mohly učit. Dnes není těžké s programem začít, všechny prostředky, které jsou do začátku dobře dostupné.

Nejdůležitější na cestě za cílem (a nejen při přechodu na program Začít spolu) je vnitřní přesvědčení o tom, učit v mateřské škole jinak než doposud a být přesvědčený, že je to to nejlepší, co ze sebe mohu dětem dát. Velkou motivací je i proměna rodičů, kteří se poslední dobou stále více zajímají o to, jak se pracuje s jejich dětmi a jestli jsou s mateřskou školou spokojeni. Samozřejmě i v závislosti na dostupnosti informací a celkové demokratizaci a individualizaci společnosti.

Fyzické změny v budově školy nejsou tak důležité, není třeba mít vše nové, ale důležité je, aby prostředí bylo pro děti lákavé, aby probouzelo jejich přirozenou zvědavost. Nejdůležitější je, aby prostředí vyhovovalo pedagogům a cítili se v něm dobře, pak to bude nejlepší i pro děti ve třídě. Záleží také na náklonnosti zřizovatele, s finanční i názorovou podporou zastupitelstva se lépe pracuje a neztrácí se motivace. Při podpoře rodičů, která je také klíčová, by však všechna úskalí měla jít zdárně vyřešit. Rodiče i děti totiž program přijímají velmi pozitivně. Je to program, který z každého alternativního směru přejímá to nejlepší, respektuje děti i rodiče, spolupráci a hlavně sází na týmovou spolupráci pedagogického sboru, což může zaručit rodinnou atmosféru i v mateřské škole se čtyřmi třídami.

7 Návrhy postupu změn

Na základě informací z předchozího výzkumu i z teoretické části je v této kapitole sestaven praktický návod pro zavádění programu. Pro praktické návrhy uspořádání prostor třídy a zahrady jsem využila situaci Mateřské školy Čeperka, která se nachází v místě mého bydliště, navštěvovaly ji mé děti a absolvovala jsem zde souvislou praxi.

7.1 Postup změny (obecně)

Tabulka 2: Postup implementace programu Začít spolu

	obsah	heslo	poznámky
1. fáze	- prvotní myšlenka	- nadšení - hluboké vnitřní přesvědčení	přináší-li myšlenku učitelka - velkou výzvou je získat si vedení
2. fáze	- konzultace s pedagogickým týmem	- zapálení - motivace	nejtěžší fáze – získat si celý pedagogický tým, dochází k případným odchodům pedagogů
3. fáze	- školení - letní školy - náslechy v MŠ - dokumenty ZS - koordinátor	- čerpání informací - utvrzování v myšlence - vzdělávání - hledání cesty - osobnostní růst (1. část)	celý tým společně, důležitý je teambuilding, najít společný směr a držet pospolu, utvořit vize, stanovit cíle, plány
4. fáze	- schůzka s rodiči	- informovanost	seznámit rodiče s programem, případnými změnami, co to obnáší
5. fáze	- uspořádání prostoru = “podnětné prostředí” - vybavení	- hledání řešení - spolupráce všech	vybavení nemusí být nové, stačí přestavět stávající, důležité je vybavit podnětným materiálem – zapojení rodičů do procesu tvorby tříd
6. fáze	- další vzdělávání - udržení motivace - spolupracovat - zpětná vazba - evaluace	- ověřování teorie v praxi - osobnostní růst (pokračování)	navštěvovat ostatní MŠ, mentoring, pravidelný teambuilding, řídit se srdcem, pocity, cítit se dobře a mít radost, nechat si pomoci

7.2 Postup změny pro MŠ Čeperka

Mateřská škola Čeperka je dvoutřídní mateřská škola vesnického typu s kapacitou 50 dětí. Budova s prostornou zahradou je umístěna ve středu obce. Školní vzdělávací program má název „Barevný svět“.

Postup změny v Mateřské škole Čeperka:

1. učitelka mateřské školy se dozvídá o možnosti pracovat v programu Začít Spolu;
2. učitelka získá ředitelku mateřské školy pro změnu a nadchne ji pro program;
3. společně vytvoří plán, jak získat celý pedagogický sbor;
4. probíhá školení, letní škola a teambuilding;
5. probíhá první schůzka s rodiči;
6. společně vytvářejí podnětné prostředí (viz návrhy tříd);
7. začínají učit v programu Začít spolu, dále se vzdělávají, využívají mentoringu a možnosti podívat se do školek s více zkušenostmi, pozorují změny na dětech a v přístupu rodičů.

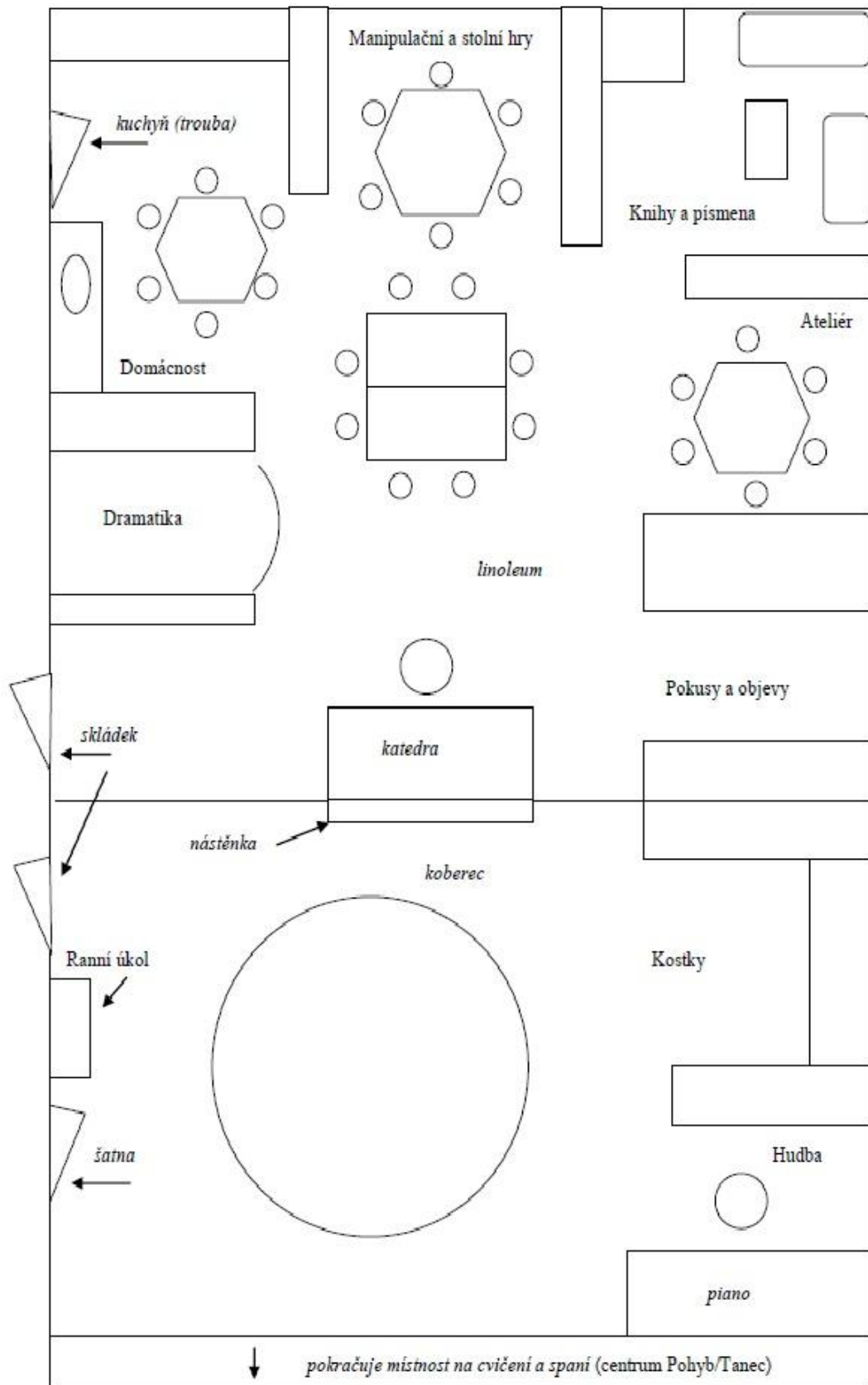
Proces by mohl trvat jeden školní rok. Na základě níže popsané SWOT analýzy však soudím, že mateřská škola nyní na změnu připravena není a tak je stanovený postup pouze teoretický, zcela informativního charakteru.

Tabulka 3: SWOT analýza pro MŠ Čeperka

silné stránky (strengths)	slabé stránky (weaknesses)
<ul style="list-style-type: none">● umístění školy● prostorné třídy● podpora zřizovatele● existující nabídka vzdělání	<ul style="list-style-type: none">● malý počet pedagogických pracovníků● spolupráce pedagogického týmu● komunikace a spolupráce s rodiči● otevřenost novým věcem● kvalita stravování
příležitosti (opportunities)	hrozby (threats)
<ul style="list-style-type: none">● učit se novému● pracovat na sobě● získat spolupráci rodičů● spolupracovat● zažít radost z práce● (příp.) obnovit pedagogický sbor	<ul style="list-style-type: none">● nespokojenost konzervativních rodičů● neochota pedagogických pracovníků přijmout změnu● povinnost přijímat dvouleté děti

7.3 Návrh řešení třídy č.1

a) Plánek

b) Poznámky

Centrum *Domácnost* je záměrně umístěno v levém rohu třídy hned vedle dveří, protože se nachází blízko kuchyně, která je ve vedlejší místnosti. S pomocí šikovného instalatéra se přivede voda do kuchyňské linky. Za dveřmi v kuchyni se umístí trouba, aby se v centru mohlo péct. Učebna je celkově dostatečně světlá, ale i přesto jsou umístěna centra *Ateliér* a *Pokusy a objevy* k oknu. V této variantě je umístěno centrum *Hudba* na koberec, kam se přemístí piano, které je ve vedlejší místnosti. Tato místnost je oddělena pouze shrnovacími dveřmi, je tedy možné prostor využít pro centrum *Pohyb*, nebo i *Tanec* v případě reprodukováné hudby. Polička pro umístění ranního úkolu se nachází vedle dveří, kterými se vchází. Nad poličkou je nástěnka s pracemi a informacemi. Nástěnku pro ranní kruh je navržena na zadní stranu stolu otočenou ke koberci, kde bude dobře viditelná pro všechny děti v kruhu (zároveň bude schována zadní strana stolu).

c) Potřebné vybavení

Nejvíce vybavit bude třeba centrum *Domácnost*, *Pokusy a objevy* a *Dramatika*.

Domácnost – kuchyňská linka, přívod vody, trouba (případně mikrovlnná trouba), opravdové nádobí – příbory, misky, talíře, hrnky, skleničky, vařečky, prkénka, válečky, vály, vykrajovátka, naběračky, trychtýř, lis na citrusy, sítko, kořenky, škrabky, džbánky; ostatní: hadry, utěrky, houbičky, ubrousky, párátko, smetáček a lopatka, pečící papír, suroviny.

Pokusy a objevy – pracovní stůl, mikroskop, lupy, nádoby, zavírací nádoby, etikety, provázky, nůžky, pinzety, metry, rostliny, živočichové, různé látky (olej, ocet, voda, soda, kys. citronová, cukr, sůl), přírodniny, magnety, ramenné váhy + závaží, dalekohled, aj.

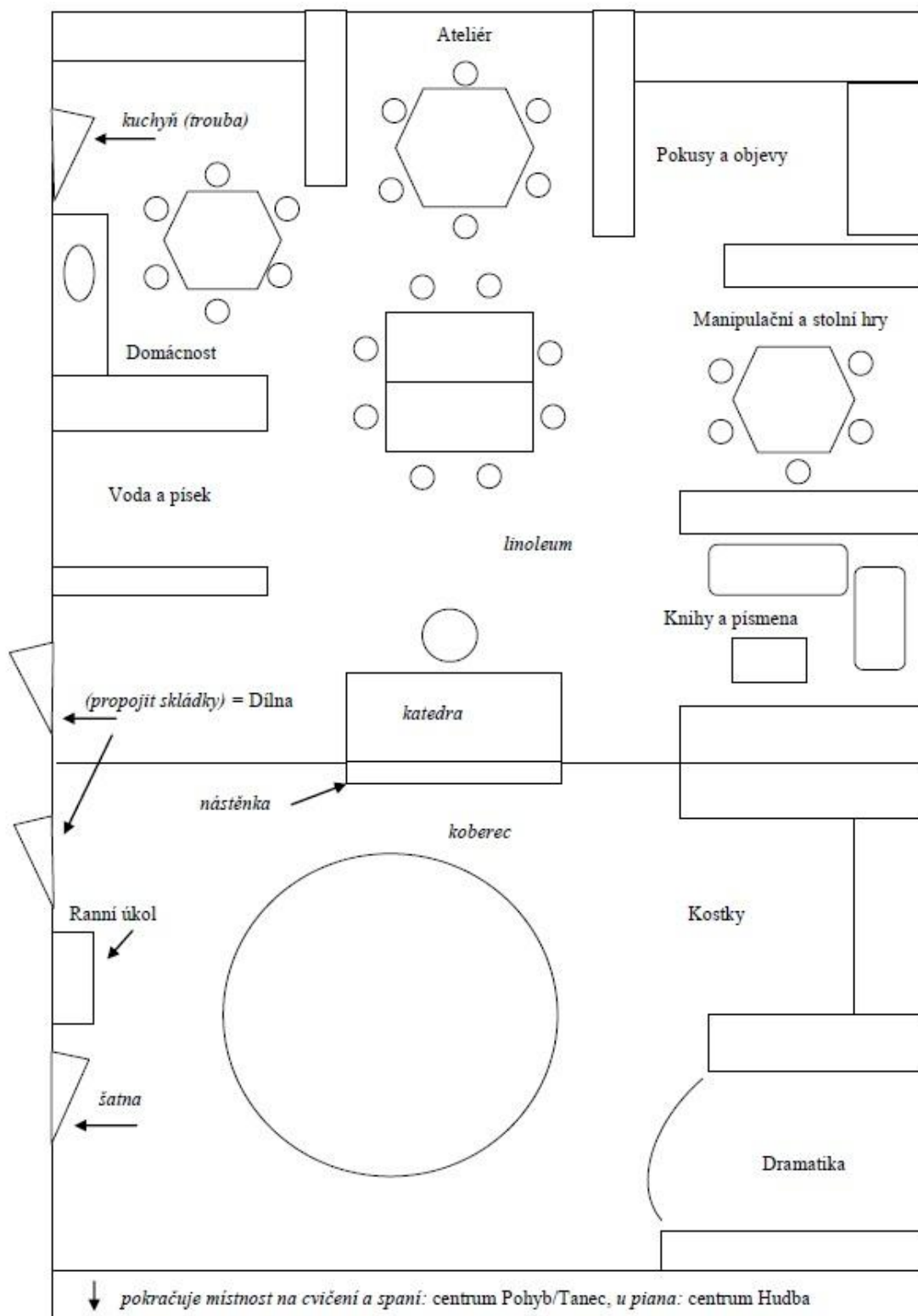
Hudba – Orffovy nástroje, zvukové pexeso, laděné zvonky, zpěvníky aj.

Dramatika – maňásci, plyšáci, panenky, loutky, kostýmy, magnetické divadlo, stínové divadlo, paraván, závěsy, kolíčky, látky, aj.

Do ostatních center se nachází materiál i v běžné mateřské škole. Je možné postupně dokupovat další pomůcky nebo některé vyrobit nebo požádat rodiče o pomoc.

7.4 Návrh řešení třídy č. 2

a) Plánek

b) Popis návrhu č. 2

Druhý návrh se liší v tom, že jsou v něm změny zásadnější. *Domácnost* zůstane stejná, kvůli zdroji vody a vzdálenosti od kuchyně, a navíc při přivádění vody do kuchyňské linky pak není technicky již tak náročné přivést vodu i do centra *Voda a písek*, který se nachází vedle dětské kuchyňské linky. Centrum *Dílna* je umístěno ve skládcích, které se spojí v jeden prostor a dveře se zruší. Světlost získané místnosti zajistíme prosklením části zdi mezi dveřmi. Je to výhodné v tom, že se do třídy nedostane tolik pracovní špíny. Centra *Ateliér* a *Pokusy a objevy* jsou umístěna blíže zdroji vody, za dveřmi do kuchyně je umístěno dětské umyvadlo pro mytí výtvarných pomůcek i nádobí pro pokusy. Vedle umyvadla je police na odkládání mokrých věcí. Místo piana je umístěn paraván s vybavením pro centrum *Dramatika*. Centrum *Hudba* se nachází v místnosti pro spánek, kde stojí piano a zároveň zde může být i centrum *Pohyb/Tanec*. Tato centra však budou pro vzdálenost otevřena v přítomnosti více pedagogů (pozn. což je v této MŠ v čase práce v centrech zajištěno).

c) Potřebné vybavení

Dílna – ponk (více kusů), svěráky, kladívka, kleště – kombinované, síkovky, štípací, ploché, šroubováky – plochý, křížový, ráčna, klíče – sada plochých klíčů, sada imbusových klíčů, hřebíky, šrouby, matice, podložky, těsnění, pilka na železo, špachtle – různé velikosti, provázek, nůž, dláto, hoblík, brusné papíry, pilník, vodováha, svinovací metr, kovové pravítko, skládací metr, tužky, náčrtník, štětka, různé materiály: dřevo, korek, dřívka, krabice, větvičky, úklidové prostředky – smeták, lopatka a smetáček, odpadkový koš/bedýnka, police na hotové výrobky atd.

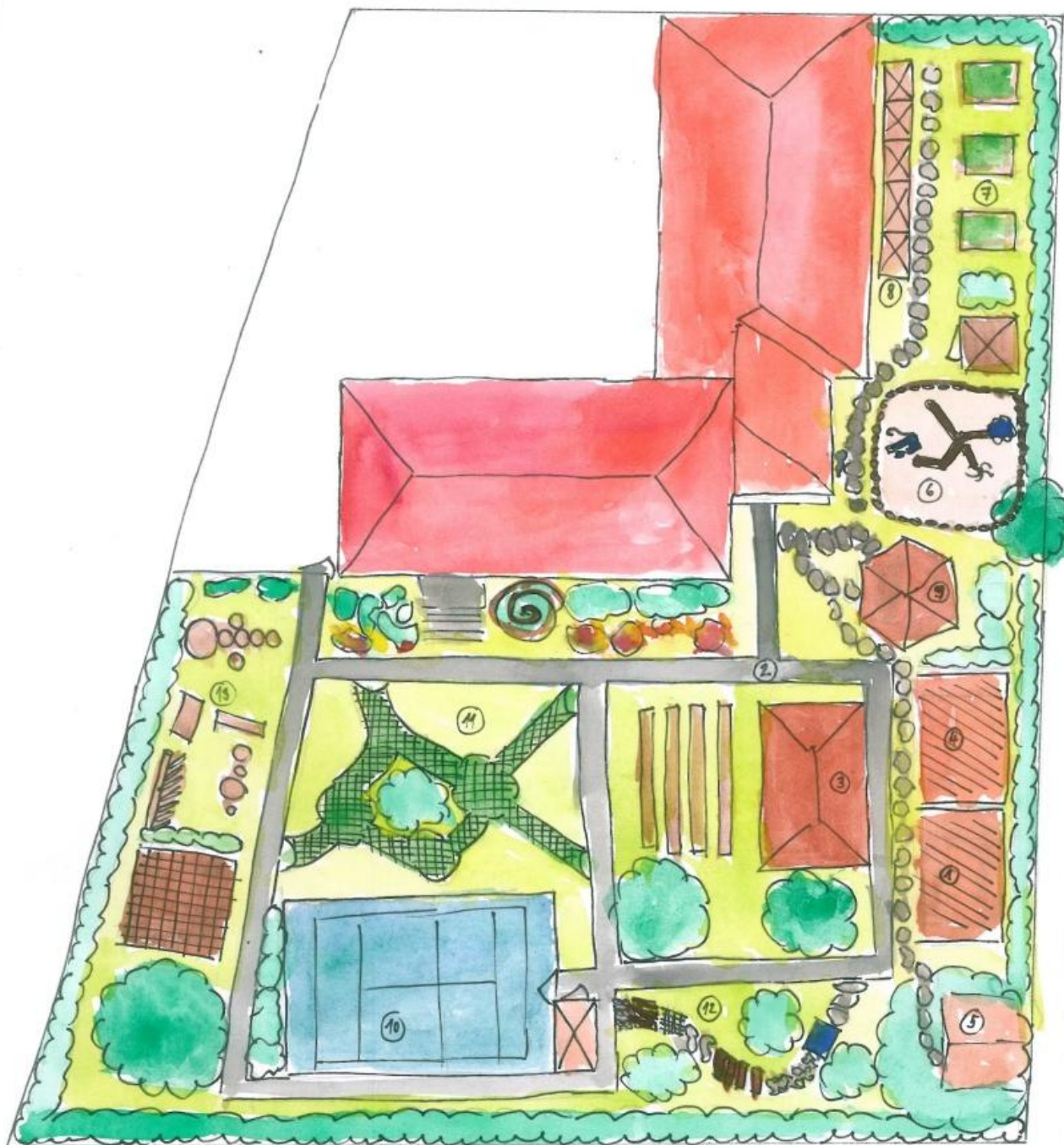
Voda a písek – nádoby (lavory, vaničky), písek – více druhů, pomůcky pro úklid (hadry, smetáček a lopatka), odměrné nádoby (plastové), kameny – různé velikosti, jiná tělesa – krychle, válce – různé hustoty.

Pohyb – pomůcky pro překážkovou dráhu – bedýnky, lavičky, míčky, švihadlo, kroužky, sáčky, lano

Tanec – přehrávač/notebook, nosiče s hudbou/možnost internetového přehrávače, šátky, stuhy, sukýnky.

7.5 Návrh center aktivit na školní zahradě

a) Nákres vzhledu zahrady

b) Popis venkovních center:

1. *Dílna* – obdobný pracovní koutek jako uvnitř
2. *Doprava* – betonový chodníček prolínající se zahradou pro jízdu na kolech, odrážedlech, koloběžkách.
3. *Amfiteátr* – altán plnící funkci podia, kde mohou mít děti dramatický kroužek, mohou tančit, zpívat, může sloužit jako místo pro vystoupení při letní slavnosti či při jiných akcích pro rodiče a veřejnost.
4. *Kuchyňka* – jednoduchá kuchyňka ze zbytkového materiálu, možnost pracovat s vodou i s různým materiálem, který bude k dispozici, různé druhy kamínků, písků a jiných přírodnin, využití nepotřebného nádobí z domovů.
5. *Relaxační zóna* – místo pod stříškou se závěsnou houpačkou, křesílkem a domečkem pro panenky a deky, polštářky a příkrývky.
6. *Pískoviště* – plocha s jemným pískem a vodním systémem pro hru v horkých dnech – ruční pumpa, která čerpá vodu do kaskádovitě uspořádaných korýtek, možnost staveb z mokrého písku.
7. *Zahradnictví* – vyvýšené záhonky s možností pěstovat bylinky a drobnou zeleninu, některé květiny, může být i kompost, kam se bude dávat na podzim listí a v létě tráva, u záhonků domek s nářadím – k dispozici motyčky, hrabičky, rýče, lopatky, konývky, rukavice.
8. *Chovatelství* – chov drobných živočichů (králíci, morčata, činčily, myši...) – kotce pro zvířátka, prostor na uskladnění krmení.
9. *Ateliér* – altán pro klasický ateliér jako uvnitř, stolečky a lavice, skříň s tvořivým materiálem – papíry, pastelky, nůžky, stojany na malování s kolíčky a vodovky se štětci.
10. *Sport* – tartanové obdélníkové hřiště pro míčové hry ohrazené nižším plotem a opatřené brankou, u vstupu dovnitř domeček na potřebné nářadí.
11. *Vrbové chýše* – různé cesty a chýše z rostoucích keřů, zarostlá část zahrady na různé průzkumy přírody, pro tvorbu vlastních chodbiček, jednoduché průlezky z opravdových kmenů a kamenů.
12. *Hmatový chodník* – chodník třebící smyslové vnímání prostřednictvím chodidel.
13. *Intelektuální koutek* – *hudební zahrada* – zvonkohry, kovové, dřevěné a jiné, dřevěné skládanky, skákací panák, šachy atd.

8 ZÁVĚR

Práce na tématu implementace programu Začít spolu do mateřské školy běžného typu ještě více prohloubila moje sympatie k tomuto stylu výchovné práce v předškolním zařízení. Pomohla mi zjistit, jak je možné rozsáhlou přípravu teoretické části velmi elegantně využít v praktické části a spojit myšlenky teorie s praxí. Bylo nejen zábavné pátrat po tom, „kdo“ vlastně program Začít spolu je, ale i sdílet názor s lidmi, kteří pracují i několik desítek let v tomto prostředí, a v neposlední řadě pak mít možnost v duchu filosofie programu tvořit na základě vlastního poznání pro konkrétní prostor.

Vedení mateřských škol se v mnohém shodovala a nejdůležitějším faktem je, že k programu je přivedla touha po nové, zábavné, hravé, rozvíjející práci s dětmi. Sdílení s nimi, možnost volby, možnost pozorování jejich samostatnosti a růstu sebevědomí je odměnou za náročnější přípravu a často tvrdou práci na sobě samých. Je jasné, že pro všechny tato cesta není schůdná, ale v dnešní době možností volby není těžké si najít to, co chce každý z nás žít – tuhle myšlenku bezezbytku program předává a tím připravuje své absolventy na plný a zodpovědný život.

Jedním z důležitých poznatků, který se v práci objevuje, je zjištění, že program nevyžaduje obrovské investice pro svoji činnost, podnětné prostředí je možné zajistit i s minimem finančních prostředků, obzvláště s pomocí rodičů a jiných dobrovolníků. Tím jak jsou mateřské školy s programem Začít spolu otevřené rodičům i široké veřejnosti, zajistí si i tok materiální podpory nebo množství odvedené manuální práce. Spolupráce s rodiči je klíčová a na neformálních setkáních, kterými může být právě brigáda, lze postavit veškerou komunikaci s nimi ke vší spokojenosti všech zúčastněných.

Program Začít spolu však nemůže nikdy zaručit úspěšnost a kvalitu mateřské školy a jejího přístupu k předškolním dětem a jejich vzdělávání. To co bylo, je a bude vždycky stěžejní, bez ohledu na program, v kterém mateřská škola pracuje, je láska pedagogů k jejich profesi a k dětem, jejich zapálení učit se novým věcem, poznatkům, jejich snaha pracovat na sobě samých a nenechat se odradit případnými drobnými neúspěchy a jít dál, hlavně také přijmout svoji roli průvodce a mít své povolání jako poslání. Program Začít spolu je nástroj, kterým lze tuto lásku projevit.

Seznam použité literatury

- SKUTIL, Martin a kol. 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál. 256.s. ISBN 978-80-7367-778-7
- GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. 207 s. ISBN 80-85931-79-6
- GARDOŠOVÁ, Juliana a DUJKOVÁ, Lenka, 2003. *Vzdělávací program Začít spolu: metodický průvodce pro předškolní vzdělávání*. Praha: Portál. 159 s. Step by step. ISBN 80-7178-815-5.
- KREJČOVÁ, Věra, KARGEROVÁ, Jana a SYSLOVÁ, Zora, 2015. *Individualizace v mateřské škole*. Praha: Portál. 182 s. ISBN 978-80-262-0812-9.
- ŠIMICOVÁ, Věra. *Program začít spolu v podmínkách české školy*. Bakalářská práce. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské Univerzity. 2010. 78 s.
- BARTÁK, Jan, 2004. *Lidé a změny*. Praha: Votobia. 269.s. ISBN 80-7220-184-0.
- RUTOVÁ, Nina, ed. 2003. *Učím s radostí: zkušenosti, lekce, projekty*. Praha: Agentura Strom, 2003. Čtením a psaním ke kritickému myšlení. ISBN 80-86106-09-8.
- HRDLIČKOVÁ, Alena, 1994. *Alternativní pedagogické koncepce: [Určeno pro posl. pedagog. fak.]*. České Budějovice: Jihočeská univerzita. ISBN 80-7040-104-4.
- VÁCLAVÍK, Vladimír, 1997. *Cesta ke svobodné škole: kapitoly ze srovnávací pedagogiky*. Vyd. 2., rozš. Hradec Králové: LÍP. 221 s. ISBN 80-902289-0-9
- KORBELOVÁ, Petra. *Vývoj české mateřské školy v letech 1980-2010 v Ostravě*. Praha. Diplomová práce. 2013. Univerzita Karlova v Praze.

Internetové zdroje:

- *Začít spolu* [online]. [cit. 2018-05-12]. Dostupné z: <http://www.zacitspolu.eu/onas/sbs-cr>
- *Učíme se spolu* [online]. [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: <https://sites.google.com/a/sbscr.cz/ucimesepolu/akce>

Seznam tabulek

Tabulka 1: Stručný přehled alternativních přístupů

Tabulka 2: Postup implementace programu Začít spolu

Tabulka 3: SWOT analýza pro MŠ Čeperka

Seznam příloh

Příloha A: Otázky k rozhovoru

Příloha B: Seznam oslovených mateřských škol

Příloha C: Ilustrační fotografie k návrhu zahrady

Příloha A: Otázky k rozhovoru

1. Jak dlouho pracuje Vaše mateřská škola v programu Začít spolu?
2. Kde jste se seznámila s programem Začít spolu?
3. Vznikla myšlenka zavést program do Vaší MŠ hned tam?
4. Jak dlouho to trvalo od první myšlenky po první den v programu?
5. Co bylo pro Vás na této cestě nejtěžší?
6. Vyhledala jste nějakou odbornou pomoc?
7. Je něco, co byste bývala udělala jinak?
8. Bylo těžké nadchnout učitelky pro stejnou věc?
9. Jaké byly reakce rodičů na změnu?
10. Jaké byly reakce dětí na změnu?
11. Všimla jste si rozdílů u dětí před a po zavedení programu?
12. Je něco, co Vás mile překvapilo v procesu zavádění programu?
13. Co byste doporučila školkám, které stojí před rozhodnutím zavést program?
14. Vyžadoval přechod na Začít spolu finanční prostředky?
15. Kolikrát bylo potřeba prostor upravit, na co je třeba dát si pozor?
16. Upravovala jste ŠVP?
17. Která centra v MŠ máte?
18. Která centra jsou nejoblíbenější?

Příloha B: Seznam oslovených mateřských škol

	Kraj	Název MŠ
1	Plzeňský	81. MŠ Plzeň
2	Plzeňský	MŠ Na Paloučku
3	Jihočeský	MŠ Tavírna
4	Pardubický	MŠ Chvaletice
5	Vysočina	MŠ Korálky HB
6	Pardubický	MŠ Strojařů
7	Vysočina	MŠ Havlíčkův Brod
8	Pardubický	MŠ Řestoky
9	Královéhradecký	MŠ Začít spolu Broumov
10	Středočeský	MŠ Mníšek pod Brdy
11	Pardubický	MŠ Pastelka Pardubice
12	Moravskoslezský	MŠ Beruška F-M
13	Moravskoslezský	MŠ Mateřídouška F-M
14	Pardubický	MŠ Noe
15	Praha	MŠ Angelka
16	Praha	MŠ Pastelka Praha
17	Praha	CMŠ Studánka
18	Praha	MŠ Peroutkova
19	Liberecký	MŠ Dubá

Příloha C: Ilustrační fotografie k návrhu zahrady

Obrázek 1: Venkovní kuchyňka

Obrázek 2: Pískoviště s vodním systémem

Obrázek 3: Vyvýšené záhonky

Obrázek 4: Chovatelství

Obrázek 5: Vrbové chýše

Obrázek 6: Hmatový chodník

Obrázek 7: Hudební prvek

Obrázek 8: Hudební prvek

